

TERMINOLOGICKÁ NORMA A PREKLAD SOFTVÉROVEJ TERMINOLÓGIE

Veronika Litviková

Veronika Litviková je študentka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, magisterského stupňa odboru filológia, v študijnom programe anglický jazyk a kultúra – slovenský jazyk a kultúra, pričom v roku 2019 úspešne obhájila bakalársku prácu zameranú na pozorovanie a výskum vlastností softvérovej terminológie, z ktorej vychádza aj predkladaný príspevok. Práve lokalizácia, práca s terminológiou a nástrojmi CAT autorku oslovili natolko, že sa rozhodla venovať problematike terminológie aj v diplomovej práci a v budúcnosti by sa touto oblasťou chcela zaoberať aj na profesionálnej úrovni.

ÚVOD

Problematika terminológie nie je v slovenskom ani zahraničnom odbornom prostredí neznáma, venovali sa jej už mnohí autori, ako napr. J. Dolník, I. Masár a pod., ktorí vo svojich prácach popisujú teóriu terminológie, príp. tvorbu a princípy tvorby nomenklatúry.

V prvej časti príspevku sa budeme zaoberať teoretickými východiskami, vlastnosťami termínov, pričom cieľom bude upozorniť na vzťah odborného prekladu a procesu lokalizácie, ktorého súčasťou je i odborná softvérová terminológia. Taktiež prihliadame na pozíciu prekladateľa, ktorý pri výskyte terminologických problémov na seba môže prevziať i rolu terminológa. Primárne sa však zameriavame na podobnosti a rozdiely, s ktorými sa stretávame pri skúmaní vlastností a požiadaviek, ktoré by mal dobrý a funkčný termín spĺňať, a to z pohľadu teoretikov a medzinárodnej terminologickej Normy ISO 704 (2009), súčasťou ktorej sú tiež požiadavky na tvorbu termínov.

V druhej časti tohto príspevku nadväzujeme na teoretické východiská a analyzujeme niekoľko termínov z oblasti softvéru vzhľadom na vlastnosti termínov popísané v Norme. Cieľom je poukázať na vlastnosti termínov a ich nedostatky,

prípadne na nevhodne utvorené termíny, ktoré sú v procese lokalizácie ustálené, hoci nespĺňajú požiadavky správne utvoreného termínu.

1 LOKALIZÁCIA A ODBORNÝ PREKLAD

Pri skúmaní prekladu a jeho druhov narazíme na rôzne typológie slovenských, ale i zahraničných autorov (napr. Popovič, 1983; Gouadec, 2007; Byrne, 2006 a pod.), ktoré sa zameriavajú aj na odborný preklad, pričom na vydeľovanie jednotlivých typov prekladu používajú odlišné kritériá delenia, napr. druh prekladateľských textov, kompetenciu prekladateľa a pod. Napriek odlišnostiam sa všeobecne zhodujú na tom, že odborný preklad je tvorený najmä textami neliterárneho charakteru, ktoré sú typické „*využitím verbálnych štýlém, ktorými sa posilňuje pojmosť (abstraktnosť a všeobecnosť), presnosť, zreteľnosť a odbornosť*“ týchto textov (Findra, 2004, s. 182).

Práve v súvislosti s terminológiou a odborným prekladom je preto vhodné spomenúť i pojem lokalizácia, konkrétnejšie softvérová lokalizácia, o ktorej hovoríme ako o procesoch a operáciách potrebných na vytvorenie verzií aplikácie, či už lokálnych alebo regionálnych, pričom je dôležité zachovanie rovnakej miery využiteľnosti výsledného produktu lokalizácie v iných jazykoch a inej kultúre, akú sme mohli pozorovať pri pôvodnej verzii softvéru (Gouadec, 2007).

Podobne lokalizáciu popisuje aj M. Kabát (2021, s. 40), ktorý ju považuje za „*adaptáciu počítačových softvérov a príslušných dokumentácií z a do rôznych jazykov*“, pričom upozorňuje, že o procese lokalizácie hovoríme aj v spojení s vysoko špecializovanými programami a operačnými systémami. Hoci sa donedávna viedli diskusie, v ktorých sa spochybňovalo postavenie prekladateľa v celom procese lokalizácie, ukázalo sa, že vzťah translatológie a lokalizácie je obojsmerný, oba procesy sa vzájomne ovplyvňujú a obohacujú, pričom prekladateľ v celom procese zohráva kľúčovú úlohu. O konkrétnom použití ekvivalentov termínov v jednotlivých jazykoch však rozhoduje centrálna spoločnosť, preto ju označujeme ako „*umelá*“ ekvivalencia (Pym, 2004). O to dôležitejšie teda je, aby sa dbalo na zjednocovanie termínov v terminologických databázach softvérových spoločností a prirodzene aj na správny spôsob vytvárania nových termínov.

2 TERMINOLÓGIA A VLASTNOSTI TERMÍNŮV

Termín považujeme vo všeobecnosti za základnú jednotku terminológie. Poznáme viacero vymedzení a definícií pojmu termín od starších autorov, ako napr.

J. Horecký, ktorý ho vníma ako „*pomenovanie pojmu v sústave daného vedného alebo výrobného odboru*“ (1956, s. 43), až po súčasné definície, kde sa termín chápe ako „*odborná jednotka so signifikatívnym typom významu*“ a jeho význam teda „*reprezentuje pojem ako výsledok myšlienkového operácie abstrahovania podstatných príznakov nielen zmyslovo vnímateľných objektov, ale i abstraktných javov a procesov*“ (Orgoňová, Bohunická, 2011, s. 164). Dôležité je pritom prihliadať na dátum publikácie týchto definícií, keďže ich delia desaťročia a je pochopiteľné, že definícia J. Horeckého sa zdá ako najmenej konkrétna, pretože z nej vyplýva len pomenovacia funkcia a uplatnenie termínu v odbornej oblasti. Na rozdiel od J. Horeckého, druhá definícia základnú charakteristiku termínu nielen rozvíja, ale aj upozorňuje na to, že termín je produktom myslenia a zmyslového vnímania hmatateľných predmetov i abstraktných javov.

Súčasťou kvalitného lokalizačného procesu je teda v prvom rade terminológia, resp. terminologický zdroj, ku ktorému musí mať prekladateľ prístup. Termíny z oblasti softvéru patria, v porovnaní s matematickou alebo prírodovednou terminológiou, medzi najmladšie a najmenej ustálené, resp. ich variabilita je v porovnaní s inými terminologickými oblasťami príliš vysoká. V tomto smere by sme mohli uvažovať o viacerých spôsoboch, ktorými by sme mohli dosiahnuť jej (aspoň čiastočné) zjednotenie, a to napr. vytvorenie slovníka termínov z oblasti softvérovej terminológie či vytvorenie univerzálnej terminologickej príručky upravujúcej vznikajúcu terminológiu.

Práve v spojitosti so vznikajúcou terminológiou musíme uvažovať o samotných termínoch a ich vlastnostiach, ktoré majú nemalý vplyv na kvalitu a v konečnom dôsledku aj na funkčnosť termínov v praxi. S vlastnosťami termínov sa stretávame napr. v publikácii J. Dolníka, *Lexikológia* (2003), kde ich označuje ako „*optimálne vlastnosti termínu*“, resp. ako kritériá, „*podľa ktorých sa má regulovať tvorba termínov*“. Pre potreby tohto príspevku však budeme vychádzať z vlastností termínov, ktoré podrobne popisuje I. Masár (2000), a teda:

- *Motivovanosť* nám označuje, že je dôležité správne odvodenie termínu, ktoré v konečnom dôsledku zjednoduší pochopenie jeho významu. To by malo nastať bez potreby poznania definície termínu.
- *Systémovosť* kladie dôraz na utváranie spisovných termínov pomocou prostriedkov spisovnej variety jazyka. Upozorňuje tiež na formálnu stránku termínov, ktorá by mala zodpovedať istému systému, ako to môžeme pozorovať napr. v botanike, kde sa používajú rodové a druhové názvy.
- *Ustálenosť* sa vzťahuje na formálnu aj významovú stránku pojmu, pričom dôležité je ustálenie len jednej verzie termínu bez existencie synonymým a ako nevhodná sa vníma tiež variantnosť definícií toho istého termínu v jednom vednom odbore, hoci sa nevylučuje nemennosť. V súvislosti s terminológiou však používame skôr výraz nahradzovanie termínov.

- *Jednoznačnosť a presnosť* pomenávajú schopnosť jedného termínu predstavovať jediný pojem, no v praxi táto situácia nie je reálna, keďže sme limitovaní jazykovými prostriedkami. V súvislosti s termínmi však môžeme dosiahnuť jednoznačnosť a presnosť aspoň v rámci jedného vedného odboru.
- *Derivatívnosť* súvisí s možnosťou utvárania zreteľne motivovaných, systémových a krátkych názvov vhodných pre prax, pričom najčastejšie sa stretávame s potrebou tvorby adjektív.
- *Krátkosť* sa spomína už v spojitosti s derivatívnosťou a hoci by sa mohlo zdať, že krátky termín je vždy vhodnejší ako viacslovný termín, platí to len v prípade, ak skrátením termínu nezanikla požiadavka presnosti a jednoznačnosti termínu.
- *Akonotatívnosť* sa vzťahuje na potrebu vecnosti termínu, príznakovosť totiž nie je žiadúca.
- *Definovanosť* sa spája s potrebou existencie definície termínu a najmä jeho významu, pričom musí byť „presným určením pojmového obsahu termínu a stojí v opozícii k výkladu bežných pojmov vo výkladových slovníkoch“ (Orgoňová, Bohunická, 2011, s. 168).
- *Spisovnosť* stojí nad všetkými vyššie spomínanými vlastnosťami termínov, pričom sa vníma ako nevyhnutná súčasť terminológie, no napriek tomu i v súčasnosti môžeme naraziť na termíny, ktoré túto požiadavku nespĺňajú. Jedným z najznámejších príkladov sú napr. názvy nástrojov s príponou „-tko“, typickej pre češtinu, ktorá sa v slovenčine nahrádza príponou „-dlo“, napr. *„krivítko“ vs. „krividlo“.

Keďže počet vlastností, ktorými sa vyznačuje „dobrý“ a vhodne vytvorený termín, je nemalý, pri tvorbe termínu dbáme najmä na vlastnosti, ktoré sú voči iným požiadavkám nadradené, dali by sa označiť ako dôležitejšie. I. Masár tvrdí, že vzhľadom na „značný počet vlastností, ktoré termín má mať, sa musia v konkrétnej terminologickej práci hľadať súvislosti medzi jednotlivými vlastnosťami. Prvoradé hľadisko spisovnosti sa má zladovať najmä s hľadiskom motivovanosti, systémovosti a jednoznačnosti“ (2000, s. 22).

3 NORMATÍVNA ÚPRAVA TERMINOLÓGIE

Terminológiou sa v praxi zaoberajú aj normy, ktoré upravujú jej použitie, ale i samotné vytváranie termínov. Pre potreby tohto príspevku sa budeme opierať o medzinárodnú normu ISO 704 z r. 2009 s názvom *Terminologická práca – Princípy a metódy*. Norma popisuje základné princípy a metódy týkajúce sa tvorby a zostavovania terminológie, ustanovuje všeobecné zásady tvorby názvov, pome-

novaní a formulovania definícií. Jej určenie sa vzťahuje na vedeckú, technologickú, priemyselnú či administratívnu oblasť, ale aj na iné vedné odbory, preto ju považujeme za vhodnú na použitie v oblasti lokalizácie, konkrétne kapitolu 7.4 Tvorba termínov a pomenovaní a podkapitolu 7.4.2 Princípy tvorby termínov, ktoré popisujú vlastnosti termínov, resp. požiadavky charakteristické pre „dobrý“ termín a princípy tvorby termínu, ktoré interpretujeme ako vlastnosti termínov. V mnohých bodoch sa informácie, ktoré ponúka norma o vlastnostiach termínov, zhodujú s poznatkami, ktoré popisuje aj I. Masár (2000). V norme sa teda stretávame s týmito vlastnosťami:

- *Motivovanosť* súvisí s potrebou porozumieť termínu bez poznania jeho definície. Zároveň v príklade nepriamo upozorňuje i na „*termíny s falošnou motiváciou*“, na ktoré poukazuje i J. Horecký (1956, s. 46), pretože „*ich vnútorná forma síce ukazuje určitú motivovanosť, ale tá zvädza k nesprávnemu chápaniu.*“ Ako nevhodne motivovaný termín môžeme označiť napr. pojem „morské plody“, keďže v skutočnosti ide o potravu z morských živočíchov, pričom ako „plod“ v slovenčine primárne označujeme útvar na rastline, ktorý obsahuje semená.
- *Systémovosť* sa zakladá na poznatku, že terminológia by mala predstavovať „*súvislý terminologický systém zodpovedajúci systému pojmov*“ (ISO 704, 2009, s. 39). Tento princíp sa tak presne zhoduje so systémovosťou ako vlastnosťou termínov popísanou vyššie v časti 2, pričom O. Orgoňová a A. Bohunická (2001) v súvislosti so systémovosťou navyše zdôrazňujú použitie spisovných prostriedkov jazyka. Systémovosť vnímame najčastejšie v prípade názvoslovia anorganických zlúčenín, ktoré sa tvorí prípon „-ný“, „-natý“, „-itý“ atď., ako napr. „oxid uhličitý“, „oxid uhoľnatý“ a pod.
- *Vhodnosť* sa ako vlastnosť termínu v teoretických prácach explicitne nevyskytuje, hoci v podstate ide o akonotativnosť, ktorú popisuje napr. J. Dolník (2003). Norma však tiež apeluje na použitie vhodných a hlavne neutrálnych termínov, ktoré nevzbudzujú u čitateľa mylné konotácie. Bežný používateľ si napr. pojem „zápach“ spojí v prvom rade s nepríjemným pachom, no chemik pracujúci v laboratóriu označuje týmto termínom akúkoľvek vôňu.
- *Jazyková úspornosť* sa priamo chápe ako potreba krátkosti a výstižnosti termínu, no dochádza tiež k rozporu medzi výstižnosťou termínu a jeho presnosťou, keďže skrátením termínu môže dôjsť k obmedzeniu presnosti významu a zároveň „*zvýšením počtu charakteristických vlastností vyjadrených v termíne sa termín stáva prídlhý a jeho použitie je komplikované*“ (ISO 704, 2009, s. 40). Norma navyše popisuje i prípad „*koexistencie dlhého a krátkeho tvaru termínu*“ (ibid.), pričom sa upozorňuje na možnosť nesprávnej interpretácie skráteného termínu v sporných prípadoch. Súčasťou tohto princípu je i pravidlo uvádzania dlhého tvaru spolu so skráteným tvarom, príp. skratkou, pri

prvom výskyte daného termínu v dokumente, pričom neskôr sa už používa iba skrátenejší termín.

Táto požiadavka, ktorú uvádzajú teoretici i norma, sa javí ako zaujímavá najmä v kontexte lokalizácie, čo súvisí primárne s jedným zo špecifik lokalizačného procesu, konkrétne s obmedzením počtu znakov. Okrem používania skrátenejšieho termínu sa často uvažuje i o použití skratiek, príp. skrátenejších tvaroch termínov. Takýto príklad uvádza aj M. Kabát (2019), pričom poukazuje na rozpor medzi potrebou významovej presnosti prekladu (pri zachovaní dĺžky termínu) a možnými odchýlkami, ktoré vzniknú skráteneším termínom. Pre potrebu čo najkratšieho cieľového textu uvažuje v tomto prípade o skrátenešení termínu „Funkcie zjednodušenia ovládania“ na podobu „Funkcie zjedn. ovládania“, resp. „Fun. zjednodušenia ovlád.“. Ani jedna zo skrátenejších podôb však v konečnom dôsledku nie je funkčná, ani významovo priezračná. Prekladateľ si teda „*musí vybrať jedno riešenie, ktoré dôkladne zväží a rozhodne sa, či prípadné významové odklony nevyjasní širší kontext alebo či nie sú pre pochopenie zanedbateľné*“ (Kabát, 2019, s. 26).

- *Derivatívnosť* sa uvádza v Norme ako dôležitý princíp pri vytváraní termínu a podobne o ňom hovorí aj I. Masár (2000). Primárne však len zdôrazňuje fakt, že v praxi je potrebné uprednostniť termín, od ktorého je možné utvoriť viac odvodených alebo zložených slov. Napríklad v praxi uprednostníme pojem „jazero“ a od neho odvodené termíny, ako napr. „jazerné rastliny“, „jazerný rybolov“ a pod., pred pojmom „vodná nádrž“.
- *Jazyková správnosť* sa v teoretických prácach uvádza hlavne v spojitosti so spisovnou stránkou terminológie, pričom v Norme sa uvádza potreba dbať na „*morfologickú, syntaktickú a fonologickú normu jazyka súčasne*“ (ISO 704, 2009 s. 41). Príkladom nedodržania tejto požiadavky je napr. pojem „*snímok“. V slovenskom jazyku sa však vo význame fotografie, filmu, či záznamu zvuku používa pojem „snímka“.
- *Orientácia na národný jazyk* ako vlastnosť termínu je uvedená len v Norme, nie v teoretických prácach, ktoré v príspevku uvádzame, pričom za zaujímavú ju môžeme považovať hlavne z translatologického hľadiska. Pred jazykovými výpožičkami norma uprednostňuje použitie pomenovaní jednotlivých pojmov, resp. konceptov vo východiskovom jazyku, v prípade chýbajúceho ekvivalentu v cieľovom jazyku sa teda preferuje pôvodný termín vo východiskovom jazyku. Norma upravuje i prípad, keď oficiálny preklad nie je dostupný, a teda „*pomenovanie je možné buď transkribovať, alebo doplniť o vysvetlenie či preklad ako pomôcku pochopenia významu*“ (ISO 704, 2009, s. 41). S týmto problémom súvisí napr. preklad vlastných mien, a teda v prípade vlastného mena „Slavín“ je pre upresnenie vhodné pri preklade do cieľového textu uviesť, že ide o vojnový pamätník, a teda „*Slavín war memorial*“.

V súvislosti s touto požiadavkou je zaujímavé upozorniť aj na preložiteľnosť, vlastnosť, ktorú uvádza I. Masár v príručke *Ako pomenúvame v slovenčine* (2000). Pozorujeme, že Masár sa prirodzene orientuje i na možnosť prekladu termínov do cudzích jazykov, keďže preložiteľnosť sa v jeho príručke vyskytuje ako „vlastnosť uľahčujúca odbornú komunikáciu a garantujúca jej bezporuchovosť“ (s. 22). V Norme sa však uprednostňuje národný princíp a použitie termínu v podobe a v jazyku, v ktorých termín vznikol. Otázku medzinárodnosti terminológie však uvádza už i J. Horecký v r. 1956, no primárne v súvislosti s preberaním slov a ich prispôbením cieľovému jazyku.

Normatívna úprava sa tak zjavne zameriava hlavne na konkrétne a praktické použitie termínov v prácach odborného charakteru a má potenciál ako usmerenie pri posudzovaní funkčnosti nového termínu.

4 TERMINOLOGICKÉ PROBLÉMY

Pod pojmom „*terminologický problém*“ (Cabréová, 2010, s. 358) rozumieme prekladateľský problém, ktorý sa týka odbornej jazykovej jednotky, čiže termínu. Medzi najčastejšie problémy patrí napr. neporozumenie termínu alebo jeho časti vo vetnej syntaxi, prípadne neznalosť jeho významu vo východiskovom jazyku, taktiež nevedomosť o existencii lexikalizovanej jednotky, ktorá by v cieľovom jazyku predstavovala vecný alebo významový ekvivalent daného termínu, a mnohé iné problémy, ktoré nastanú, pokiaľ neexistuje jednoznačný a ustálený preklad pomenovania.

Pri hľadaní správneho ekvivalentu musí prekladateľ dbať na vecný význam termínu, pričom pochybnosti o použití zdanlivo najvhodnejšieho ekvivalentu sú často na mieste, keďže glosáre či terminologické databázy bývajú zastarané, čo je príznačné hlavne pre rýchlo sa rozvíjajúce vedné odbory. O to dôležitejšia je teda otázka vytvárania terminológie a aktuálnych odborných glosárov či terminologických databáz.

4.1 Prekladateľ ako tvorca terminológie

T. Cabréová (2010) sa okrem problémov s terminológiou zaoberá aj úlohou prekladateľa pri tvorbe termínov. Hoci vieme, že ekvivalencia je v procese lokalizácie tzv. umelá, zo skúseností z práce na lokalizačných procesoch máme overené, že neraz je tvorcom termínov aj samotný prekladateľ, keďže pre nedostatočný počet terminológov zodpovedných za tvorbu termínov a nedostatok času môžu nastať dve situácie, v ktorých bude úlohu terminológa suplovať sám prekladateľ. Ide

o tzv. *ad-hoc terminológa*, keď sa úloha prekladateľa minimalizuje, oboznámi sa s celou problematikou, terminológiou a jej systémovými znakmi, ktoré vykazuje v rámci vedného odboru, a následne navrhne termín z metodologického hľadiska. Prípadne prekladateľ preberie úlohu *systémového terminológa* a upravuje poznatky v databázach, glosároch a pridáva termín, ktorý môžu následne využiť aj ďalší prekladatelia v danom odbore. Na týchto dvoch úrovniach môžeme vnímať prekladateľa ako terminológa (Cabréová, 2010).

Iné prístupy k prekladu neznámeho termínu, napr. použitie pomenovania v nezmenenej podobe, použitie pomenovania vo východiskovom jazyku, využitie parafrázy na popisné vysvetlenie významu termínu, prípadne návrh termínu, ktorý prekladateľ vníma ako vhodný, sa nepovažuje za terminologickú prácu, ale o riešenie s využitím lexikológie.

5 ANALÝZA TERMÍNOV

Praktickú časť tohto príspevku venujeme analýze termínov, ktoré boli vybraté za účelom pozorovania vlastností termínov v praxi. Ide o analýzu termínov spoločnosti Microsoft, ktorú považujeme za najrozšírenejšiu softvérovú terminológiu, pričom vybraté termíny sú ustálené len pre platformy Microsoft Azure, Power BI, Stream a Dynamics CRM. Samotný preklad termínov a ich význam sa totiž líšia v závislosti od produktu, v ktorom sa používajú. Termíny sme získali z webových stránok, ktoré spravuje spoločnosť Microsoft a používateľom umožňuje zobrazenie článkov vo viacerých jazykoch jednoduchým prepísaním jazykového kódu vo webovej adrese alebo výberom požadovaného jazyka v dolnej časti stránky. Definície termínov sme získavali z databázy TRES (Terminology Research Engine System), ku ktorej máme prístup vďaka prekladateľskej praxi, no primárne z jazykového portálu spoločnosti Microsoft (Language Portal), ktorý je dostupný online.

Pre obmedzený rozsah príspevku uvádzame vzorku 7 termínov, hoci sme sa pri analýze a počas výskumu venovali až 45 termínom. Tento počet považujeme za dostatočný a reprezentatívny, keďže terminológia je primárne známa pre jej systémovosť.

Každý termín uvádzame najskôr v anglickom jazyku a následne jeho ekvivalent v slovenskom jazyku, v tomto duchu pripájame i definície, rovnako v oboch jazykoch, pričom súčasťou každého termínu je vlastný komentár, v ktorom sa vyjadrujeme k vybraným vlastnostiam termínu, ktoré sú obsiahnuté v Norme, hodnotíme termíny, ich funkčnosť, splnenie jednotlivých požiadaviek. V prípade výskytu termínu, ktorý nezodpovedá týmto požiadavkám a z nášho pohľadu nepredstavuje vhodný termín, s využitím vlastných vedomostí z oblastí morfológie a lexikológie navrhujeme vlastnú podobu termínu aj s odôvodnením.

Prvý zvolený termín analyzujeme z hľadiska všetkých vlastností, ktoré sú popísané v Norme. V prípade ostatných termínov sa budeme venovať tým vlastnostiam, ktoré sú z nášho pohľadu zaujímavé, príp. sa zameriame práve na nedostatočné splnenie vybraných požiadaviek.

EN: „placeholder“

SK: „zástupný symbol“

Definícia (D): „A box with dotted borders in a slide layout that holds title and body text or objects such as charts, tables, and pictures.“

Definícia v slovenčine (DSK): „Pole s bodkovaným ohraničením v rozložení snímky, ktoré obsahuje názov a základný text alebo objekty, ako sú napr. grafy, tabuľky a obrázky.“

Ekvivalentom jednoslovného termínu „placeholder“ je v slovenčine „zástupný symbol“. Z hľadiska **motivovanosti** vyjadruje prívlastok „zástupný“ schopnosť tohto symbolu predstavovať nejaký text alebo objekt, ako to popisuje definícia. Podstatné meno „symbol“ však vzhľadom na definíciu nie je úplne presné, keďže v prvom rade ide o pole, nie o symbol, no ako symbol by sme mohli vnímať text alebo objekt, ktorý toto pole obsiahne. Čo sa týka **systemovosti**, nie je v našich možnostiach poznať celú terminológiu spoločnosti Microsoft, no vďaka prekladateľskej praxi vieme zhodnotiť, že termín je skutočne systémový. Pojem „zástupný symbol“ je tiež úplne neutrálny, a teda spĺňa požiadavku **vhodnosti**. Zároveň vieme posúdiť, že termín tvoria zaužívané významové vzory a nezávada k chybnému úsudku, keďže sa v oboch jazykoch používa ako substantívum. Keďže prekladom termínu vznikol dvojslovný termín, z hľadiska **jazykovej úspornosti** je menej vhodný ako jeho anglický ekvivalent. Na druhej strane, **významová presnosť** si vyžaduje použitie dvojslovného termínu, keďže samotný pojem „symbol“ by mohol mať homonymnú tendenciu. Z hľadiska **derivatívnosti** slovenský ekvivalent neumožňuje vytvorenie adjektíva, ale ponúka možnosť vytvorenia väzby s nezhodným prívlastkom a vo vete najčastejšie preberá rolu podmetu alebo predmetu, čo môžeme vidieť v príklade: „The image placeholder is added on the canvas“, v preklade „Zástupný symbol obrázka sa pridá na plátno“. Termín sa skladá zo spisovných jazykových jednotiek, preto vyhovuje požiadavke **jazykovej správnosti**. Spĺňa tiež i princíp **orientácie na národný jazyk** tak, ako je popísaný v Norme.

EN: „map“

SK: „mapovať“

D: „To associate data with a specified location in memory.“

DSK: „Priradenie údajov ku konkrétnemu umiestneniu v pamäti.“

Termín „map“ nahradzujeme v slovenskom jazyku ekvivalentom „mapovať“. Pre absenciu neurčitého či určitého člena v anglickom jazyku až z definície usudzujeme, že ide o verbum. Pokiaľ zväžeme význam definície, môžeme považovať termín za kalk, pretože ide o doslovný preklad. V prípade tohto termínu ide o frazeologickú **motivovanosť**. KSSJ zachytáva význam pojmu „mapovať“ ako „*nedok. vykonávať činnosti súvisiace so zhotovovaním máp; zachytávať na mape: m. zemský povrch; m-nie nárečových javov; pren. publ. m. situáciu zisťovať*“ (Kačala, Pisárčiková, 1997, s. 302). Zachytávanie na mape tak môžeme vnímať ako prenesený význam k zakreslovaniu umiestnenia v pamäti. Čo sa týka použitia daného ekvivalentu v praxi, pre „laika“ nemusí byť úplne zreteľné, ako vidieť v príklade: „*You can map attributes between entities that have an entity relationship*“, v preklade „*Môžete mapovať atribúty medzi entitami, ktoré majú vzťah entity*“. Správny termín by mal byť dobre motivovaný a metaforickosť či prenesený význam neprospievajú jasnej motivovanosti. Preto navrhujeme použitie termínu „priradiť umiestnenie“, príp. „priradiť umiestnenie v pamäti“. Použitím navrhovaných termínov by sa síce nedodržel princíp **jazykovej úspornosti**, no z Normy vyplýva, že je potrebné v prvom rade dbať na **významovú presnosť**, ktorá by sa takto posilnila.

EN: „*query*“

SK: „dotaz“

D: „*A formalized instruction to a data source to either return a set of records or perform a specified action on a set of records as specified in the query.*“

DSK: „*Formálny pokyn zdroju údajov na vrátenie zoznamu záznamov alebo na vykonanie zadanej akcie v zozname záznamov, ako je to uvedené v dotaze.*“

Termínu „*query*“ v slovenskom jazyku zodpovedá ekvivalent „dotaz“. Hneď na začiatku by sme si mali pripomenúť, že nad všetkými vlastnosťami termínov stojí v prvom rade **spisovnosť**. Termín „dotaz“ je platnou súčasťou terminológie spoločnosti Microsoft a používa sa vo význame pokynu či inštrukcie pre zdroj údajov, ako vidno v príklade „*Query inspects the workbook, then presents the data it found in the Navigator window*“, v preklade „*Dotaz skontroluje zošit a ponúkne nájdené údaje v okne Navigátor*“. Musíme však podotknúť, že daný termín nie je spisovnou jazykovou jednotkou. Z nášho pohľadu preto nespĺňa viaceré princípy tvorby termínov, ako je **jazyková správnosť** a najmä **orientácia na národný jazyk**. Zjavne tento ekvivalent nemôžeme považovať za správny, preto by bolo vhodné nájsť iný, spisovný ekvivalent, alebo používať daný termín vo východiskovom jazyku. V nadväznosti na danú definíciu navrhujeme použitie pojmu „pokyn“, ktorý by priamo odkazoval na podstatu daného termínu uvedenú i v definícii, alebo pojmu „inštrukcia“, ktorý poukazuje na potrebu vykonania určitej danej

akcie vzhľadom na zoznamy záznamov. Napriek nepopierateľnému vplyvu češtiny na tvorbu tohto ekvivalentu sa zachovala požiadavka **jazykovej úspornosti**.

EN: „*connection*“

SK: „pripojenie“

D: „*A link between two or more communications devices.*“

DSK: „*Prepojenie medzi dvomi alebo viacerými zariadeniami určenými na komunikáciu.*“

Pre termín „*connection*“ používame v slovenskom jazyku ekvivalent v podobe pojmu „pripojenie“. Termín považujeme z hľadiska **motivovanosti** za dobrý termín, keďže odkazuje na definíciu a konkrétne na proces, ktorého výsledkom je prepojenie. V danom ekvivalente sa zachovala potreba **jazykovej úspornosti** a zároveň poskytuje priestor pre **derivatívnosť**, keďže od tohto slovesného podstatného mena je možné derivovať viacero slovných druhov (vrátane adjektív). Termín je **vhodný** a **správny**, jeho použitie v praxi je veľmi jednoduché, preto má daný pojem široké možnosti použitia, napr. „*This topic shows you how to create the Microsoft Translator connection, use the Microsoft Translator connection in an app, and lists the available functions*“, v preklade „*Táto téma ukazuje, ako vytvoriť pripojenie k službe Microsoft Translator a ako ho použiť v aplikácii a uvádza zoznam dostupných funkcií*“.

EN: „*connector*“

SK: „konektor“

D: „*A software component designed to support connections between products.*“

DSK: „*Prvok softvéru vytvorený na podporu pripojení medzi produktmi.*“

Tomuto termínu sa budeme venovať v súvislosti s predchádzajúcim termínom „*connection*“. Pojem „konektor“ existuje v slovenskom jazyku ako ekvivalent pre termín „*connector*“, čo vidíme v príklade „*While Microsoft distributes these connectors, we are not responsible for their performance or continued functionality*“, v preklade „*Spoločnosť Microsoft tieto konektory distribuuje, nenesie však zodpovednosť za ich výkon alebo funkčnosť*“. Ako už hovorí samotná definícia, oba termíny spolu významovo úzko súvisia, v definícii pojmu „*connector*“ sa dokonca priamo spomínajú „pripojenia“. Napriek tomu si môžeme všimnúť, že ekvivalenty týchto termínov sa v slovenskom jazyku od seba výrazne odlišujú. Pojem „*konektor*“ preto v súvislosti s požiadavkou **motivovanosti** vnímame ako doslovný preklad, čiže ako kalk. Pre zachovanie potreby **systemovosti** aj logickej súvislosti navrhujeme použitie pojmu „prepájač“, „spájací prvok“ alebo „prvok na spájanie“. V súvislosti s požiadavkou **jazykovej úspornosti** a **derivatívnosti** považuje-

me prvý alebo druhý navrhovaný termín ako vhodnejší. Použitím týchto pojmov by sa zároveň posilnila **významová presnosť** termínu.

- EN: „*mashup*“
 SK: „hybridná webová aplikácia“
 D: „*A web application that combines functionality or data from multiple sources into a single, integrated service, application, or medium.*“
 DSK: „*Webová aplikácia, ktorá spája funkcie alebo údaje z viacerých zdrojov do jednej integrovanej služby, aplikácie alebo do jedného média.*“

V prípade termínu „*mashup*“ a jeho slovenského ekvivalentu „hybridná webová aplikácia“ sa budeme najskôr venovať požiadavke **významovej presnosti**. Z tejto potreby vyplýva, že pri tvorbe termínu treba dbať v prvom rade na pochopenie zo strany používateľa. Trojslovný slovenský ekvivalent v sebe zahŕňa komplexnú informáciu o vlastnostiach danej aplikácie, čo je v prípade anglického termínu vyjadrené iba obrazne a význam daného termínu vysvetľuje až definícia. V tejto súvislosti môžeme aj **motivovanosť** daného pojmu považovať za primeranú a vhodnú, i keď možno nedostatočne širokú, keďže z definície sa dozvedáme, že nejde len o aplikáciu, ale tiež o službu alebo médium. Adjektívum „hybridná“ zároveň vystihuje vlastnosti danej aplikácie, čím sa predišlo zdĺhavému opisu fungovania. Na druhej strane pôsobí termín veľmi neekonomicky a potreba **jazykovej úspornosti** v prípade tohto pojmu musela výrazne ustúpiť práve významovej presnosti. Ruka v ruke s danou požiadavkou ide i potreba **derivatívnosti**, ktorá je výslovne obmedzená práve vznikom až trojslovného termínu. V spojitosti s daným termínom môžeme hovoriť o nasledovaní princípu **vhodnosti**, ale i **jazykovej správnosti**, keďže daný ekvivalent spĺňa obe požiadavky v súlade s normatívnou úpravou.

- EN: „*queue*“
 SK: „front“
 D: „*A holding container for work items. Members of a queue must be of the same work item class (for example, only incidents).*“
 DSK: „*Kontajner (databáza alebo iný ukladací priestor) na uschovanie pracovných položiek. Členovia frontu musia byť súčasťou rovnakej triedy pracovných položiek (napríklad len incidentov).*“

Termín „*queue*“ sa v terminológii spoločnosti Microsoft používa v podobe ekvivalentu „front“. Ide o zaužívaný pojem, čo môžeme vidieť na príklade „*When you click **Insert Signature**, all the email signatures that are owned by the queue owner (user or a team) will appear*“, v preklade „*Keď kliknete na **Vložiť podpis**, zo-*

brazia sa všetky e-mailové podpisy, ktoré sú vo vlastníctve vlastníka frontu (používateľ alebo tím)“. V prípade tohto ekvivalentu je však otáznе splnenie požiadavky **jazykovej správnosti**. V súvislosti s významom naznačeným v definícii sa o fronte zmieňuje aj KSSJ (Kačala, Pisárčiková, 1997, s. 162), a to takto: „*hovor. rad ľudí čakajúcich na niečo: f. na vstupenky, stáť vo f-e.*“ Preto usudzujeme, že **motivovanosť** daného termínu sa zrejme odvíja práve od pripodobnenia zhromaždených pracovných položiek k rozsiahlemu počtu ľudí. A predsa, v tomto význame ide len o hovorový pojem, a teda nespisovný. Požiadavka jazykovej správnosti a nad ňou stojaca potreba spisovnosti vyžadujú pri tvorbe terminológie použitie spisovných jazykových jednotiek, preto navrhujeme použitie pojmu „rad položiek“.

Všetky termíny, ktoré v príspevku uvádzame, boli analyzované vzhľadom na požiadavky, ktoré sú uvedené v terminologickej norme ISO 704:2009. Z uvedenej ukážky a z ostatných analyzovaných termínov vyplýva, že väčšinu vlastností vybratých termínov spĺňajú, a teda sú utvorené v súlade s princípmi tvorby termínov. V prípade niektorých termínov sme však objavili vážne nedostatky, ako je napr. porušenie princípu spisovnosti, nedostatočná alebo nevhodná motivovanosť, nedodržiavanie princípu jazykovej úspornosti a pod. Preto sme navrhli vlastné riešenia a ekvivalenty termínov, ktoré by vlastnostiam uvedeným v norme vyhovovali.

ZÁVER

V príspevku sa zaoberáme vlastnosťami termínov, ktoré sú uvedené v jazykovedných prácach J. Horeckého, I. Masára a pod., taktiež princípmi tvorby termínov, ktoré sú súčasťou terminologickej normy ISO 704:2009 *Terminology Work – Principles and Methods* a v konečnom dôsledku analýzou vybraných termínov z oblasti softvéru vzhľadom na teoretické východiská.

V súvislosti so všetkými informáciami a poznatkami uvedenými v príspevku konštatujeme, že terminológia tvorí najdôležitejšiu súčasť odborného prekladu a použitie nesprávne uvedeného termínu by mohlo nielen viesť k vážnym chybám v prekladoch, ale v konečnom dôsledku negatívne ovplyvniť percepciu čitateľa, v kontexte lokalizácie používateľa softvéru v cieľovom jazyku.

Ako sme už uviedli, softvérová terminológia patrí medzi jedny z najmladších a najrýchlejšie sa rozvíjajúcich terminológií vôbec, preto je dôležité, aby v procese lokalizácie nedochádzalo k používaniu nefunkčných a nevhodných termínov, pretože táto oblasť prekladu má veľký potenciál aj do budúcnosti.

LITERATÚRA

- BYRNE, J.: *Technical Translation: Usability Strategies for Translating Technical Documentation*, The Netherlands: Springer, 2006. ISBN-10 1-4020-4652-9.
- CABRÉ, T. M.: Terminology and translation, In.: GAMBIER Y., DOORSLAER, L.: *Handbook of translation studies*, John Benjamins Publishing Company, 2010. Vol. 1. ISBN 978-90-2720-331-1, s. 356-365.
- DOLNÍK, J.: *Lexikológia*. Bratislava: Univerzita Komenského 2003. ISBN 80-223-1733-0.
- FINDRA, J.: *Štylistika slovenčiny*, Martin: Osveta, 2004, s. 182. ISBN 80-8063-142-5.
- GOUADEC, D.: *Translation as a Profession*, The Netherlands: John Benjamins Publishing Co., 2007. ISBN 978-90-272-1681-6.
- HORECKÝ, J.: *Základy slovenskej terminológie*, Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956.
- KABÁT, M.: Pár poznámok k špecifikám lokalizácie; In: *Prekladateľské listy 8. Teória, kritika a prax prekladu*, Univerzita Komenského v Bratislave, 2019. ISBN 978-80-223-4714-3.
- KABÁT, M.: Model lokalizačnej terminologickej databázy. In: *Od textu k prekladu XIV (1. časť)*. Praha: Jednota tlumočníkú a prekladateľú, 2021, s. 40 – 45. ISBN 978-80-7374-129-7.
- KAČALA, J., PISÁRČIKOVÁ, M.: *Krátky slovník slovenského jazyka*, Bratislava: Veda, 1997. 3. vyd. ISBN 80-224-0464-0.
- MASÁR, I., SJS pri SAV: *Ako pomenúvame v slovenčine: Kapitoly z terminologickej teórie a praxe*, Bratislava: OFPRINT, 2000. ISBN 80-967574-9-0.
- ORGOŇOVÁ, O., BOHUNICKÁ, A.: *Lexikológia slovenčiny: Učebné texty a cvičenia*, Bratislava: Stimul, 2011. ISBN 978-80-8127-030-7.
- POPOVIČ, A.: *Originál – preklad: Interpretačná terminológia*, Bratislava: Tatran, 1983.
- PYM, A.: *Localization from the Perspective of Translation Studies: Overlaps in the Digital Divide?*, January 2004. [cit. 25. septembra 2020]. Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/250363090_Localization_from_the_Perspective_of_Translation_Studies_Overlaps_in_the_Digital_Divide>.
- STN ISO 704:2009, *Terminology work – Principles and methods*, 3. vyd. Dostupné na internete: <<https://www.iso.org/standard/38109.html>>.

RESUMÉ

This paper deals with the analysis of software terminology in relation to the terminology principles stated in the international standard ISO 704:2009 *Terminology work – Principles and methods*. It starts with theoretical knowledge about specialized translation and localization. It also informs about the principal terminological problems in the

translation of technical texts with regard to the role of a translator or rather a language specialist. The practical part focuses on the analysis of the selected technical terms of Microsoft terminology, while the principal aim of the work is to point at their terminology principles. In our commentaries, we assess the appropriateness of these appellations. In case we encounter an unsuitable term then we propose our own solutions. Finally, we concluded that most of these appellations do not meet the requirements of well-formed terms. This can lead to the errors in translation of technical texts or to an incorrect text perception in a target language.

◆◆◆

Bc. Veronika Litviková
Fojtová 334
023 54 Turzovka
cholevova.veronika@gmail.com